

УДК 330.142.22:336.74

В.В. Коваленко, Е.Ф. Черкашина

ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА РІВЕНЬ ДОСТАТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Банківська система кожної країни зазнає вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Фактори внутрішнього середовища можуть контролюватися у деякій мірі, у той час коли фактори, які діють на банківську систему зовні, майже некеровані з боку останньої. Значний вплив на банківську систему відчувається з боку споживачів банківських послуг, якими є населення, юридичні особи, держава, а також постачальників капіталу – держави, інших фінансово - кредитних установ, у тому числі міжнародних, населення, суб'єктів господарювання.

Одним з індикаторів стабільності банківської системи є розмір банківського капіталу, тому доречно розглянути вплив деяких інструментів монетарної політики та макроекономічних показників на розмір банківського капіталу українських банків.

Питаннями відносно ролі капіталу для банківської системи зокрема та економіки взагалі щодо підвищення рівня капіталізації банківської системи України займаються багато науковців та практиків. Алексеєнко М.Д. наголошує, що «...важливими проблемами вітчизняних банків залишаються підвищення якості активів та капіталізація банків» [1, с. 31]. Сало І.В., Стельмах В.С., Шаповалов А.В., Кротюк В.Л. та інші вважають, що «для стабілізації економіки необхідна економічна політика, основою якої була б концентрація капіталів...» [2, с. 233]. Говорячи про проблеми капіталізації, Шпиг Ф.І. підкреслює: «Для порівняння можна сказати, що активи та капітал всієї банківської системи України є меншими від середнього європейського банку» [3, с. 317]. Більшість праць вітчизняних вчених присвячена пошуку шляхів вирішення проблеми низької капіталізації банківської системи України.

Мета статті полягає у визначенні взаємозв'язку між макроекономічними показниками, монетарними інструментами та капіталом.

У Законі «Про Національний банк України» поняття грошово-кредитної політики визначається як комплекс заходів у сфері грошового обігу і кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу [4, с. 566].

Виділимо та обґрунтуємо основні важелі впливу монетарної економіки на розвиток банківського капіталу: пропозиція грошей; збільшення та зменшення банківських резервів у центральному банку; процентна політика. Пропозиція грошей контролюється державою через центральний банк за допомогою таких інструментів монетарної політики, як облікова ставка та операції на відкритому ринку. Зокрема, в періоди криз центральний банк підвищує облікову ставку, а у періоди стабільної економічної ситуації в країні — поступово знижує облікову ставку.

Пропозиція грошей перебуває в прямій залежності від грошової маси. Емісія грошей центральним банком як в готівковій, так і в безготівковій формі збільшує капітали банків. Зростання пропозиції грошей та збільшення банківського капіталу в Україні забезпечують емісійні механізми Національного банку. У 2005 р. монетарна база зросла на 53,93%, грошова маса - на 54,24% [5, с. 64]. Однак збільшення центральним банком пропозиції грошей в обігу може призвести до їх тіньового обігу та виходу за межі банківської системи. Динаміка основних інструментів монетарної політики представлена у табл. 1 [5, с. 62-65].

Одним з основних показників, які характеризують стан грошового обороту в країні та ринкової кон'юнктури в цілому, є маса грошей в обороті. Зміна грошової маси впливає на формування платоспроможного попиту, на рівень інфляції в країні, на кон'юнктуру ринку та на економічний розвиток країни в цілому. В економічній літературі під грошовою масою розуміють всю сукупність грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент.

Використавши дані табл. 1, розрахуємо коефіцієнт кореляції між грошовою масою М3 та банківським капіталом. Даний показник дорівнює 0,988994, що підтверджує наше припущення про те, що між грошовою масою М3 та банківським капіталом існує прямий тісний зв'язок.

Таблиця 1. Основні інструменти монетарної політики у 1992-2005 рр.

Період, рр.	Грошова маса МЗ, млн. грн.	Чистий прибуток, збиток, млн. грн.	Кошти юридичних та фізичних осіб, млн. грн.	НОР, %	Облікова ставка НБУ, %	Процентні ставки за кредитами у національній валюті, %	Процентні ставки за кредитами у національній валюті, %
1992	25	-	20	10,0	80,0	76,0	68,0
1993	482	-	353	25,0	190,0	221,1	187,3
1994	3216	632	2422	15,0	225,9	201,7	171,0
1995	6930	1134	4287	15,0	131,0	107,4	61,2
1996	9364	1076	5145	15,0	62,3	77,0	34,3
1997	12541	1114	6357	15,0	24,6	49,1	18,2
1998	15705	449	8278	17,0	61,6	54,5	22,3
1999	22070	513	12156	17,0	50,0	53,4	20,7
2000	32252	-30	18738	15,0	30,6	37,3	9,2
2001	45755	530	25674	10,0	19,7	29,6	10,8
2002	64670	683	37715	6,0	9,5	19,6	6,9
2003	95043	827	61617	6,0	7,0	17,7	8,0
2004	125801	1261	82959	6,5	7,5	17,5	7,9
2005	194071	2166	132745	7,0	9,5	16,4	8,0

Для більшої наочності побудуємо графіки, що відображають динаміку зростання грошової маси та капіталу (рис. 1) [5, с.62-65].

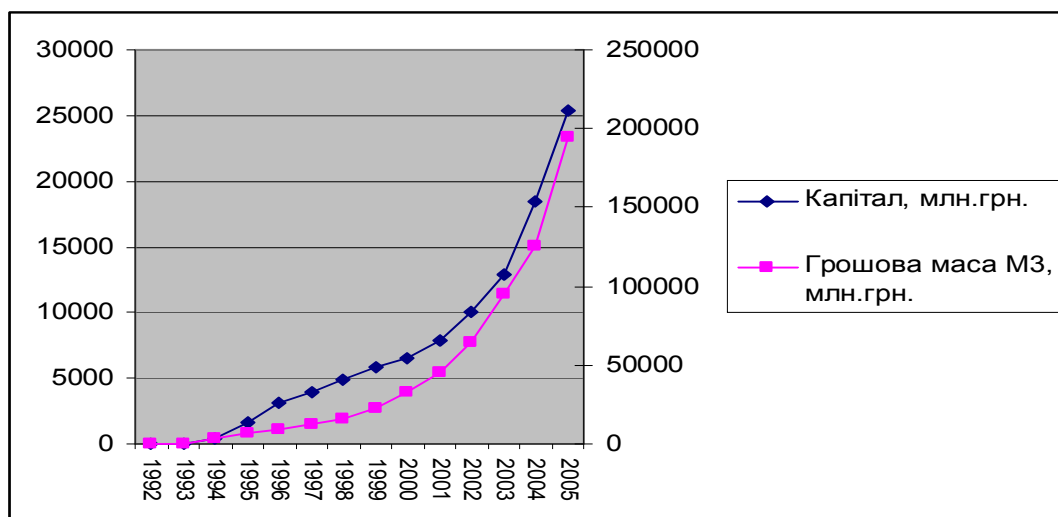

Рис. 1. Грошова маса МЗ та банківський капітал за період 1992-2005 рр.

Наступним показником, який впливає на банківський капітал, є фінансовий результат діяльності банку. Адже саме нерозподілений прибуток входить до складу власного банківського капіталу, тому одним із шляхів збільшення капіталу банку є капіталізація прибутку. Графічно цей зв'язок має наступний вигляд (рис.2) [5, с. 62-65].

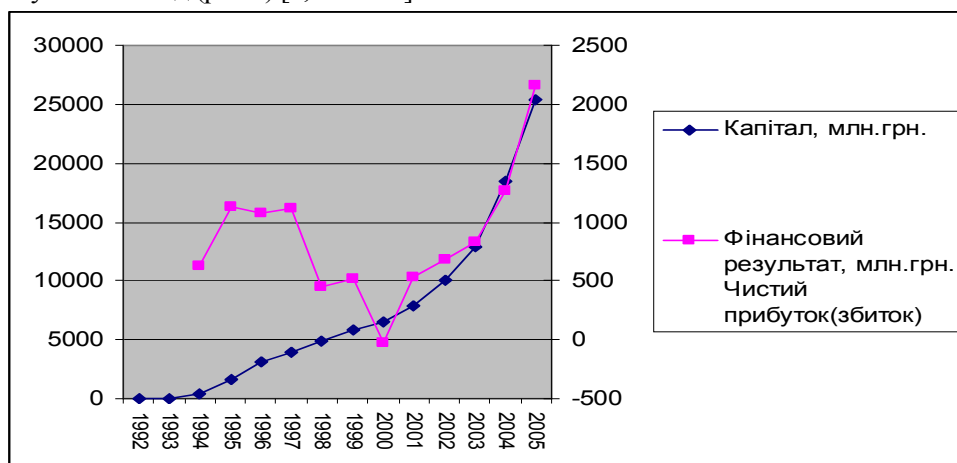

Рис.2. Фінансовий результат діяльності комерційних банків та розмір банківського капіталу у 1992-2005 рр.

Як видно з графіка, прямий зв'язок між фінансовим результатом та банківським капіталом бере свій початок з 2000 р. Це говорить про те, що до 2000 р. чистий прибуток не займав істотне місце у банківському капіталі в Україні, його розмір був незначним і зростання капіталу відбувалося внаслідок впливу інших факторів. Такі припущення підтверджує рівень кореляції: якщо розрахувати його розмір, взявши дані з 1992 р. по 2005 р., то отримаємо 0,625252, що говорить про відсутність зв'язку між показниками. Якщо ми розрахуємо коефіцієнт кореляції між показниками грошової маси та банківським капіталом, починаючи з 2000 р., то отримаємо його на рівні 0,9767, що говорить про тісний зв'язок між показниками. В Україні більшість комерційних банків є акціонерними товариствами, прибуток яких, зазвичай, іде на виплату дивідендів акціонерам. Тому для збільшення банківського капіталу доречним було б запропонувати акціонерам не виплачувати їх дивіденди у грошовій формі, а капіталізувати їх, збільшуючи цим самим розмір капіталу банку.

Далі проаналізуємо вплив на банківський капітал таких факторів, як вклади населення та кошти суб'єктів господарювання у банках. Перераховані кошти відносяться до залучених банком коштів, які в свою чергу входять до складу безпосередньо банківського капіталу, тому мають прямий вплив на останнього. Графічно зв'язок між цими показниками буде мати наступний вигляд (рис. 3) [5, с. 62-65].

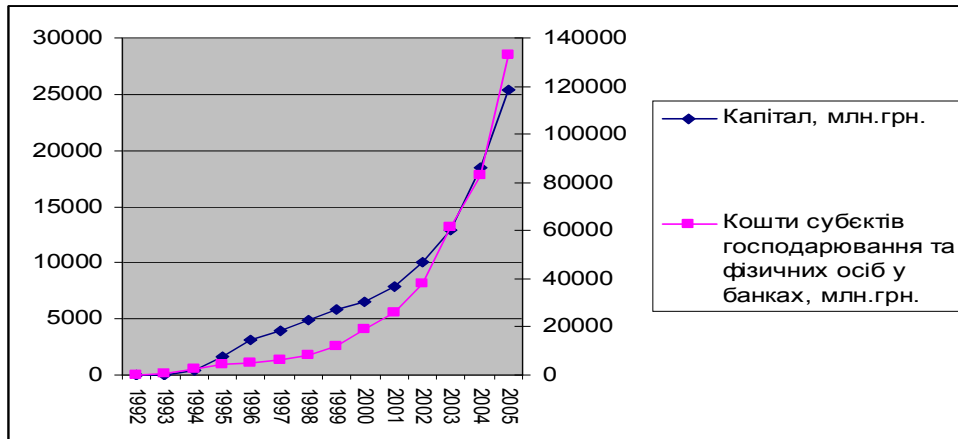

Рис. 3. Кошти суб'єктів господарювання і фізичних осіб та капітал банків у 1992-2005 рр.

Знайдемо коефіцієнт кореляції між вищезазначеними показниками. Між показником коштів суб'єктів господарювання та фізичних осіб у банках та банківським капіталом коефіцієнт дорівнює 0,9827. Це підтверджує, що між ними існує прямий тісний зв'язок.

Досить цікавим є дослідження зв'язку між капіталом банків та одним із інструментів грошово-кредитної політики Національного банку України, таким як норматив обов'язкового резервування. У всіх європейських країнах резервні вимоги вводилися з метою управління ліквідністю банківської системи, у той час коли в Україні даний інструмент використовується для грошово-кредитного регулювання довгострокових проблем стабілізації грошового обігу та стримування темпів інфляції. У теперішній час у розвинутих країнах резервні вимоги використовуються доволі рідко [7, с. 165]. Графічно взаємозв'язок між цими факторами буде мати наступний вигляд (рис. 4) [5, с. 62-65].

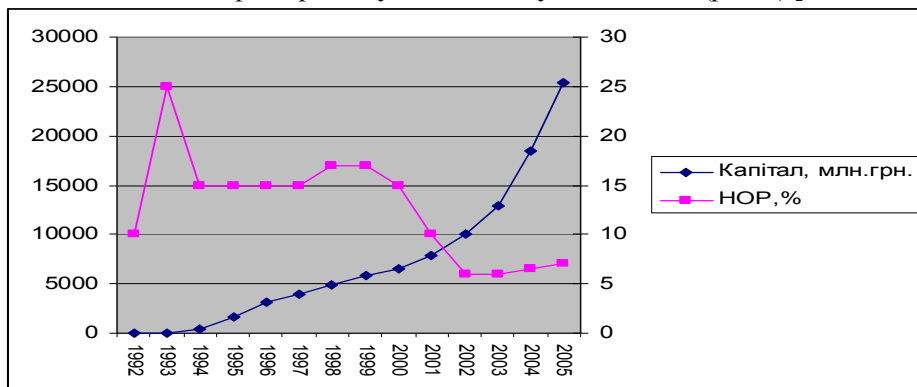

Рис. 4. Норматив обов'язкового резервування та капітал банків у 1992-2005 рр.

Коефіцієнт кореляції між нормативом обов'язкового резервування та капіталу банків за 1992-2005 рр. дорівнює -0,688, що говорить про існування оберненого зв'язку, але він не є тісним, тобто

майже відсутній. Такий результат пояснюється коливанням нормативу обов'язкового резервування відносно виду валюти, строку депозиту, особи вкладника та іншими факторами у деяких роках.

Розглянемо вплив такого інструменту грошово-кредитної політики Національного банку України, як відсоткова політика. Національний банк України встановлює декілька видів відсоткових ставок, таких як облікова ставка, індикативна ставка, ставка за кредитами «овернайт», ставка за стабілізаційними кредитами та інші [6, с. 10-14]. Однією з ставок, яка впливає не лише на обсяг грошових ресурсів у банківській сфері, але й відображає макроекономічну ситуацію в країні та впливає на неї, є облікова ставка.

Графічне зображення облікової ставки та капіталу в Україні має наступний вигляд (рис. 5) [5, с. 62-65].

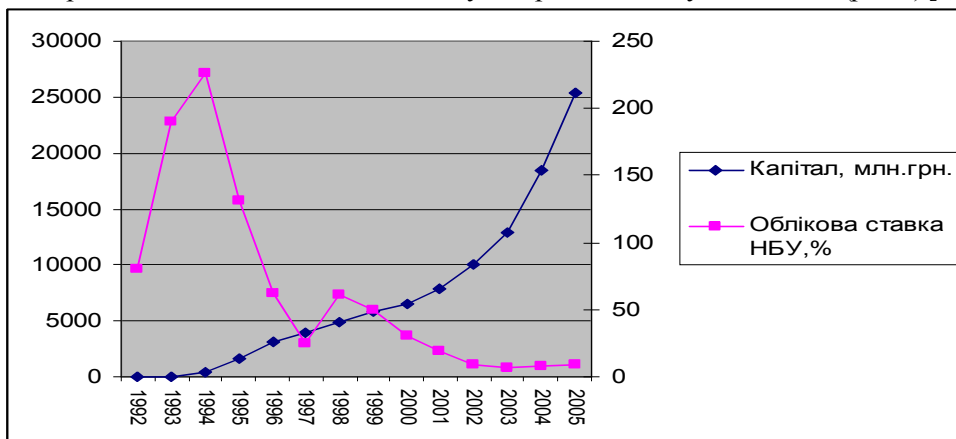

Рис. 5. Облікова ставка та розмір банківського капіталу у 1992-2005 рр.

Розрахуємо рівень кореляції та отримаємо - 0,6571, що говорить про відсутність зв'язку. Але, аналізуючи побудовані графіки, не важко помітити, що існує обернена тенденція, тобто при зменшенні облікової ставки збільшується розмір капіталу, крім періодів з 1992 р. по 1994 р. та з 1997 р. по 1998 р., які характеризувалися кризовими явищами в економіці України.

Як вже зазначалося вище, облікова ставка є орієнтиром для встановлення комерційними банками своїх відсоткових ставок за кредитами та депозитами, тому доречно розглянути вплив останніх на рівень банківського капіталу. Розрахуємо коефіцієнти кореляції між банківським капіталом та відсотковими ставками за кредитами та депозитами у національній валюті. Отримуємо наступний результат: коефіцієнт кореляції між банківським капіталом та відсотковими ставками за кредитами дорівнює $-0,6530$, що говорить про відсутність зв'язку, але якщо відобразити графічно, то можна помітити, що зв'язок існує (рис. 6) [5, с. 62-65].

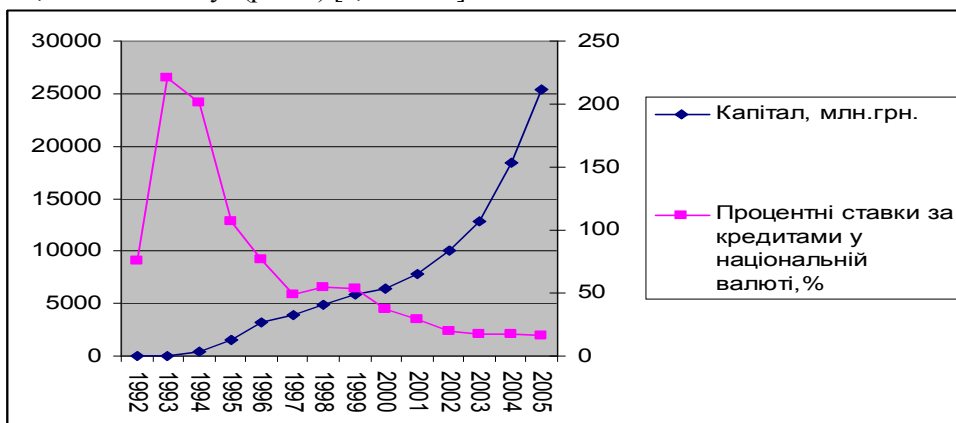

Рис. 6. Капітал банків та відсоткові ставки за кредитами у національній валюті

Ситуація аналогічна до тієї, що мала місце з обліковою ставкою. Так, з 1992 р. по 1993 р. та з 1997 р. по 1998 р. функція відсоткових ставок за кредитами зростає, у той час коли в інші роки спостерігається її зниження. Якщо розрахувати коефіцієнт кореляції на основі даних за 1998-2005 рр., то отримаємо його на рівні $-0,7537$, що говорить про існування оберненого зв'язку.

Коефіцієнт кореляції між банківським капіталом та відсотковими ставками за депозитами дорівнює $-0,5735$, що говорить про відсутність зв'язку. Проаналізуємо можливий вплив відсоткових ставок за депозитами на банківський капітал. З одного боку, ставки за депозитами мають таку ж

тенденцію, як і ставки за кредитами, тобто за виключенням кризових років їх рівень зменшується і в цьому випадку вони впливають на капітал обернено. Але з іншого боку, чим вище реальний дохід за депозитами, тим привабливішими вони є для вкладників, звідси у банка є можливість залучити більшу кількість грошових ресурсів, які безпосередньо будуть входити до складу банківського капіталу як залучені кошти, тобто у цьому випадку зв'язок прямий.

Таким чином, ми розглянули вплив на банківський капітал деяких інструментів грошово-кредитної політики, таких як норматив обов'язкового резервування, відсоткова політика, а також вплив грошової маси, суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб, фінансового результату. Найбільш тісний прямий зв'язок існує між грошовою масою та капіталом, вкладами населення і суб'єктів господарювання та капіталом банків. Обернена, не надто виражена залежність існує між процентною політикою та банківським капіталом, а також між останнім та нормативом обов'язкового резервування. Але для більш глибокого аналізу необхідно побудувати факторну модель, яка б дала змогу оцінити сукупний вплив монетарних інструментів на банківський капітал та визначити вагомість кожного з факторів.

Література

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Кредитна система України та банківські технології: Навчальний посібник: У 3 кн./ В.С.Стельмах, А.В. Шаповалов, В.Л. Кротюк та ін.; За заг.ред.д-ра екон.наук, проф. І.В. Сала.-Львів:ЛБІ НБУ, 2002. – 579 с.
3. Шпиг Ф.І. Проблеми експансії іноземного банківського капіталу в Україну //Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14: Збірник наукових праць: Наукове видання.- Суми: УАБС НБУ, 2005. - 267 с.
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV // Господарське право України. Збірник нормативних актів. – К.: Атака, 2002. – С. 566-597.
5. Показники діяльності банківської системи України // Бюлетень Національного банку України. – 2006. – №2. – С. 62 – 65.
6. Положення „Про процентну політику Національного банку України”, яке затверджено Постановою Національного банку України від 18 серпня 2004 за №389 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2004. – № 10. – С. 10–13.
7. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Навчальний посібник: Навчальне видання. – К.: Знання України, 2006. – 332 с.

УДК 658.14

А.С. Маглаперідзе, В.В. Храпкіна

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

В умовах ринкових відносин формування оптимального розміщення оборотних активів дає можливість вивільнити значну суму коштів і спрямувати їх у виробництво. Проведенні дослідження щодо розміщення обігових коштів засвідчують, що з кожним роком погіршується ефективність розміщення оборотних активів. Зокрема спостерігається збільшення питомої ваги дебіторської заборгованості, значна частина якої відноситься до простроченої. У зв'язку з цим мета статті - дослідити ефективність управління дебіторською заборгованістю та особливості процесу реструктуризації, які спрямовані на підвищення рівня ліквідності, прибутковості та поліпшення фінансового стану підприємства.

Проблема управління дебіторською заборгованістю постала особливо гостро, що пов'язано із несвоєчасними платежами, поверненням боргів у неповному обсязі, виникненням сумнівних боргів. Зазначена закономірність призводить до відволікання коштів із обігу виробництва, спонукає суб'єктів господарювання до залучення кредитів комерційних банків та інших суб'єктів з виплатою значних відсотків за користування залученими коштами. Підприємства, що виступають кредиторами, поступово потрапляють у становище технічного банкрутства, яке характеризується неплатоспроможністю, викликану простроченістю дебіторської заборгованості. Подальші проблеми з дебіторською заборгованістю можуть призвести й до реального банкрутства підприємства. Тому